

BİR TÜRK BELDESİNDE KALKINMA VE ÇAĞDAŞLAŞMA: ÇAYIRHAN *

William A. MITCHELL**

Çeviren: Çağlar DOĞRU***

Diğer toplumlarda olduğu gibi, Türkiye’de de, geleneksel yaşam kalıplarından çağdaş yaşam kalıplarına hızlı bir şekilde geçiş yaşanmaktadır. Yaşanan yeniliklerin psikolojik, sosyal, ekonomik, kültürel ya da politik boyutları ayırt edilmeksizin, çağdaşlaşma yayılımı öncelikle kendisini kentlerde göstermektedir. Bu noktada akıllara şu soru gelebilir: ‘‘Türkiye’nin kalkınma ve çağdaşlaşması kırsal alanlarda da görülmekte midir?’’ Bu soruyu cevaplandırmak amacıyla, bu yazıda öncelikle, 1960- 1970 yılları arasında küçük bir kırsal yerleşim yeri olan Çayırhan’da yaşanan değişimler ortaya konulacak ve ardından bu değişimlerin sonuçları analiz edilecektir.

Çayırhan, İç Anadolu Bölgesi’nde, Ankara’nın yaklaşık 120 km. kuzeybatısında yer alan tarım ve balıkçılık ile uğraşılan bir beldedir. Denizden yüksekliği yaklaşık 700 metre olan bu belde, kıvrımlı ve kırıklı dağlar tarafından çevrelenmiştir. Beldeye yaklaşık 2 km. uzaklıkta bulunan Sarıyer Barajı’nın yapımından dolayı büyük bir baraj gölü oluşmuştur. Civarındaki topraklar esas olarak, Pliyosen Çağı’nda oluşmuş alüvyon birikintileridir. Beldenin etrafındaki arazi tamamen ağaçsız olup, yerleşim yeri dışında, boşluk ve yalnızlık hissi duyulmaktadır.

Ankara’dan Çayırhan’a seyahat ederken, etrafta ardı ardına traktörler ve biçerdöver makineleri görülmektedir. Yolculuk esnasında, tahta sabanlar ve arabaları nadiren göze çarpmakta iken çelik sabanları her yerde görmek mümkün olmaktadır. 1960 yılında, elverişsiz yollarda otomobil ile en az 3 saat süren ulaşım, 1968’de yapımına başlanan yeni asfalt yol ile birlikte 1.5 saat süren keyifli bir hal almıştır. Yeni yapılan yol ile birlikte Çayırhan, Ankara-İstanbul arasında yer alan otobanda çok yakında önemli bir konuma sahip olacaktır.

Çayırhan’ın girişinde, yeni kurulmuş olan (1970) ‘‘Belde Turist Komitesi’’ tarafından hazırlanmış ‘‘Hoşgeldiniz Levhası’’ yer almaktadır. Yakın yerleşim yerlerindeki insanlar, beldeye bulunan göldeki sosyal tesisleri keşfetmesiyle, buraya yüzmek ve piknik yapmak için

*Bu makale, The Professional Geographer Dergisi Cilt 23, Sayı 3, Temmuz 1971’de yayınlanan ‘Çayırhan: Development and Modernization In a Turkish Village’ başlıklı makalenin izin alınarak yazılan İngilizce aslından çevirisidir.

**USAF Academy, Colorado

***Arş.Gör., Ufuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, caglardogru@ufuk.edu.tr

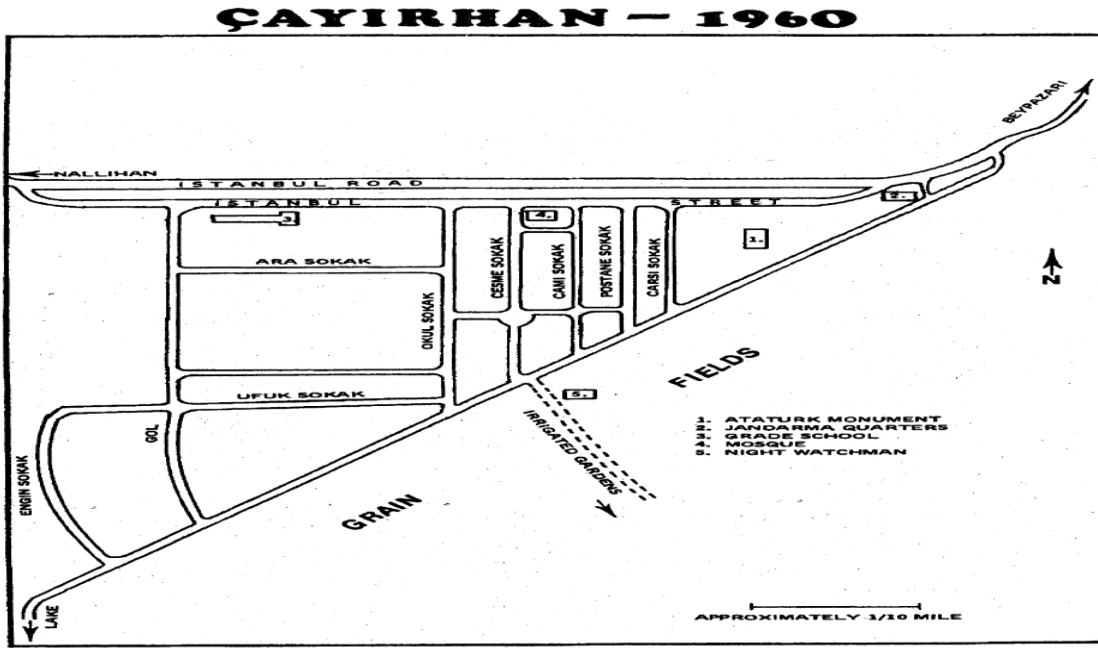
gelmeye başlamışlardır. Göl üzerinde bulunan bir bina, tadilat ve tamirat yapılarak gecelik konaklama imkanı da olan bir kafeye dönüştürülmüştür. Yaz ayları boyunca, ziyaretçiler, her haftasonu yaklaşık 120 km. uzaklıkta bulunan Ankara'dan buradaki sosyal tesisleri kullanmak için gelmektedirler.

Çayırhan'daki değişimin en açık gözlemlenebilen boyutlarından birisi nüfustur. 1960 yılında yaklaşık 600 olan nüfus, neredeyse iki katına çıkarak 1.300 olmuştur. Böylece, Çayırhan artık resmi olarak kaza ya da nahiye olarak adlandırılabilir. Göreceli büyüklüğü ve konumu sayesinde, Çayırhan, Ankara'dan Nallıhan ile Adapazarı istikametinde yolcuların tercih ettiği bir dinlenme noktası haline gelmiştir. Öyle ki, beldede yolculara hizmet sunan yeni bir çay salonu açılmıştır. Ayrıca, Çayırhan'da bulunan tek otomobil olan Köy Kooperatifi'ne ait araç ile Nallıhan ve Beypazarı'na önceden planlanmaksızın gidilebilme imkanı da doğmuştur.

Çayırhan'a yaklaşık 2 km uzaklıktan, kömür çıkarılmaktadır. Beldede çıkarılan kömürü tartan bir istasyon ve bir işyeri binası inşa edilmiştir. Beldeye göç eden maden işçilerinin ve diğer insanların evler inşa etmesiyle birlikte, evlerin sayısı 95'ten 202'ye kadar artmıştır.

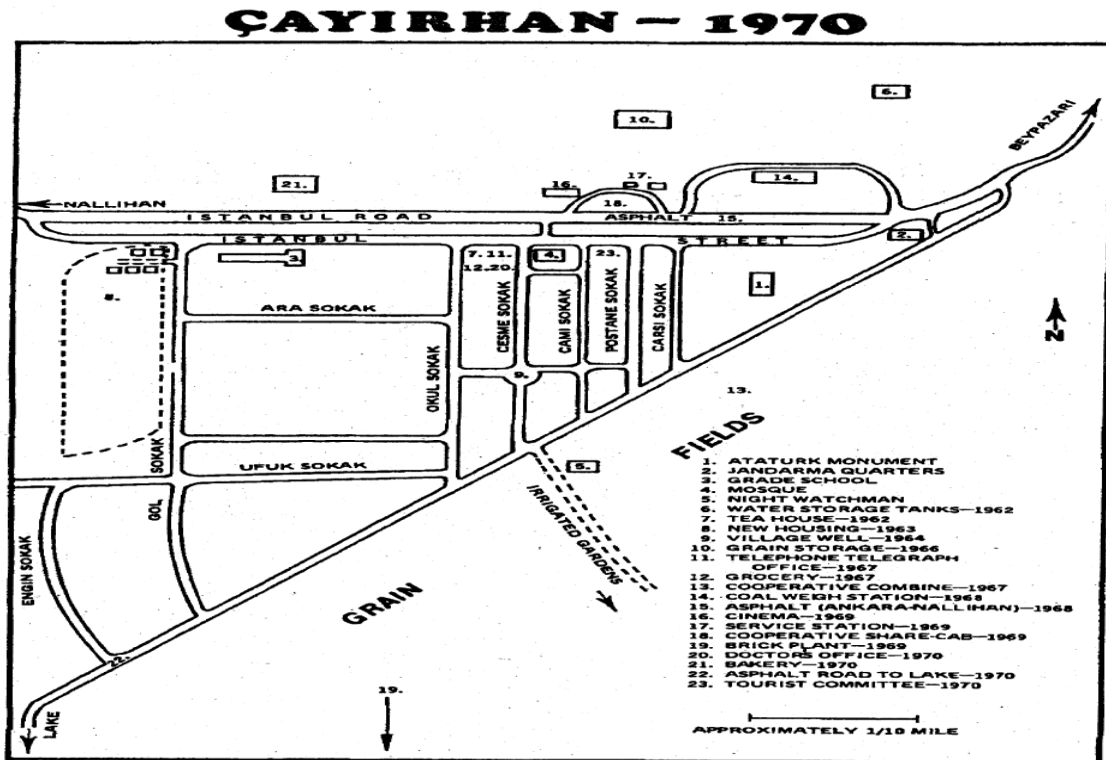
Değişimin daha ileri bir göstergesi olarak, beldede bir muayenehanenin tamamlanması ve 1970 yılının Sonbaharının başından itibaren Nallıhan'dan gelecek olan bir doktorun haftada bir gün Çayırhan'da çalışması gösterilebilir. Beldede bulunan yapılara bir de sinema salonu ilave edilmiştir. Bununla birlikte, yakın zamanda yeni bir fırının açılmasıyla, artık Beypazarı'ndan ekmek satın alma zorunluluğu kalmayacaktır.

İç Anadolu Bölgesi'nin genelinde tarımda makineleşme görülmektedir. Çayırhan da bu gelişmeye ayak uydurmuş olup, 1960 yılında 2 olan traktör sayısı 1970 yılında 14'e kadar yükselmiştir. Bununla birlikte, bir kooperatif biçerdöver makinesi de kullanılmaktadır. Yeni çeşit Meksika buğdayının da kullanılması ile birlikte hasat artmaya devam etmektedir. Sulanan sebze bahçelerinin öneminin artmasıyla, gölden bu alanlara su çekmek için gaz motorlu pompalar kullanılmaya başlanmıştır. Bir zamanlar yakıt kaynağı olarak kullanılan hayvan gübresi, artık tarlalarda gübre olarak kullanılmaktadır.

Şekil 1: 1960 Yılında Çayırhan

Şekil 1 ve Şekil 2 incelendiğinde, 1960 ile 1970 yılları arasında Çayırhan'da önemli ekonomik değişimler yaşandığı açıkça görülmektedir.

Şekil 2: 1970 Yılında Çayırhan

Ancak, Çayırhan tatlı su gölüne olan yakınlığı ve büyük pazarlara ulaşımını sağlayan asfalt yolu ile tipik bir kırsal yerleşim yeri değildir. Bunun nedenleri ise şunlardır: Çayırhan'ın yakınında bulunan göl, buradaki balıkçılara ekonomik fırsatlar sunmuş ve yabancıları beldeye çeken bir cazibe merkezi olmuştur. Ayrıca, yeni yapılan asfalt yol, belde içinden geçişte ve belde sakinlerinin kullanımıyla birlikte trafiğin artmasında açık bir etki yaratmıştır. Bu yol, yolculara sadece mal ve hizmet sunma değil fakat aynı zamanda, özellikle Ankara ve Beypazarı gibi kentsel ve kırsal yerleşim yerleri ile yoğun bir bağlantı ve iletişim kaynağı olmuştur.

Ekonomik modellerde değişimi açıklamada önemli bir unsur olarak, yakında bulunan kömür madeninin sağlamış olduğu istihdam fırsatları yer almaktadır. İç Anadolu genelinde tarımda makineleşmenin artması ve geleneksel ekinlerin çeşitlendirilmesi ile daha fazla hasat elde edilmesi de oldukça katkıda bulunmuştur. Ancak bu yönleri ile, Çayırhan çağdaşlaşma için yapılacak diğer yeniliklerin, yakın gelecekteki gelişmeleri daha kolay kabul etmeye zemin oluşturmasının dışında, diğer beldelerden büyük olasılıkla farklı değildir.

Roos ve Frey'in yaptığı bir çalışmaya göre, yenilik yapma arzusu, bölge ya da coğrafya farklılıkları gözetmeksizin, tüm ülke genelinde tekdüze olma eğilimindedir. (Roos, Frey, 9-10,1967) Eğer bu doğru ise, Türk köyleri arasında gözlemlenen farklı kalkınma düzeyleri, bireylerin ruhsal özelliklerinin dışındaki unsurlar tarafından açıklanmalıdır. Böylece, kaynakların coğrafi olarak eşit olmayan bir biçimde dağılması ile yenilikçilik güdüsünün açıklanmasında, asfalt yollar, özel ekonomik fırsatlar (tatlı su gölü, kömür madeni gibi) ve çağdaş iletişim kanallarının coğrafi etkileri önemli birer açıklayıcı unsur haline gelmektedir. Hükümet teşviklerinin esasen etkin olduğu hususu da sosyal planlamacılar için muhtemelen göz önüne alınmalıdır. Dolayısıyla, kömür madenlerine yapılan yatırımları, kaynakları ve yeni ürün çeşitlerini kontrol altında tutmak, köylülerin yenilikçilik eğilimleri üzerinde işlem yapmaktan daha kolay olduğu kanısına varılabilir.

Sezgisel açıdan bu çalışma, kırsal çağdaşlaşmayı, örneğin otoban yollar gibi ulaşım duyarlı ve büyük kent merkezleri odaklı bir yayılım sürecinin ufak bir uzantısı olarak ele almaktadır. (Craig, 1970) Tarımsal yenilikçilik yayılımı, kentsel alanlarla kurulan bilgi ve iletişim bağlantılarına yüksek oranda bağlı olsa da, kentsel pazarlara ulaşım gibi daha geleneksel coğrafi unsurlara da bağlıdır. (Wolpert, 537-558, 1964). Bu çalışmanın bulguları, sadece mekansal kuramın uygulamaları için değil fakat aynı zamanda, onların kalkınma sorunları üzerine uygulamaları için de ilgi çekicidir. Mekansal olarak karşılıklı bağımlılığın ve onun Türkiye'de yer alan çeşitli bölge ve sektörlerdeki tamamlayıcılarını vurgulayan kuramsal yaklaşımların altı çizilmektedir.

Başlangıç sorusuna dönülecek olursa, kalkınma süreçlerinin ön planında kentsel alanlar bulunmaktadır. Ancak, kentsel ve kırsal alanların arasındaki karşılıklı bağımlılık ve bağlantılar, çağdaşlaşmanın yayılmasına zemin hazırlamaktadır. Etkileşimlerin en yoğun olduğu kırsal alanlar en hızlı çağdaşlaşmayı yaşamaktadır.

Yollar, diğer iletişim kanalları ve kömür maden ve rezervleri, gelişen toplumlarda daha büyük mekansal ya da coğrafi etkinlik yaratacak olan ve kendi bölgesel kaynaklarıyla yapılmış olan yatırımları temsil etmektedir.

KAYNAKÇA

Craig, W. W., ‘‘Systematic Power Relations and Social Change in Rural Peru: A Non-Marxian View’’, Rocky Mountain Social Science Association Yıllık Toplantısında Yapılan Sunum, 1 Mayıs 1970

Roos, L, Frey W. F., The Propensity to Innovate Among Turkish Peasants, Rural Development Research Project Rapor No.7, Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, 19 Ekim 1967, s.9-10

Soja, E, The Geography of Modernization in Kenya, Syracuse Geographical Series No.2, Syracuse University Press, 1968

Wolpert, J, ‘‘The Decision Process in Spatial Context’’, Annals of the Association of American Geographers, Cilt 54, Aralık 1964, s.537-558